

Kroppen og fantasiene om den

Det allmenne ved transkjønn

The body and the fantasies about it

The commonality of transgender

Agnes Bolsø

Professor, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU

agnes.bolso@ntnu.no

Sammendrag

I artikkelen analyseres intervjuer med personer som kan identifisere seg som transpersoner. Alle informantene som blir sitert i artikkelen, har på et tidspunkt vurdert medisinsk korrigerings av kroppen. De er bevisste om hvilken fysisk kropp de har og ikke minst hva den kunne vært i stedet. Det er dette spennet mellom kroppen og fantasien om kroppen artikkelen analyserer, gjennom intervjuer om sex og seksualitet. Problemsstillingen er: Hva sier informantene om sin kropp, og hva gjør de kroppen til på det mentale plan og i seksuelle fantasier? Argumentet er at det ikke er noen prinsipiell forskjell mellom transpersoner og andre når det gjelder mulige spenninger mellom ideene om egen kropp, og den faktiske kroppen.

Nøkkelord

Transkjønn, kropp, sex, seksualitet, forestillingsevne, fantasier, det alminnelige

Abstract

Interviews with transgender individuals are analyzed in this article. All the informants quoted in the text have at one point considered medical corrections of their body. The informants are conscious of what kind of body they have and how they might imagine it different. In the article, the interstice between the actual body and the fantasy about the body is analyzed, through interviews about sex and sexuality. The analytic question is: What do the informants say about their bodies, and what do they make of the body; mentally, in the imaginary and in sexual fantasies? Concerning the possible tensions between ideas about one's body and the body itself, the argument is that the differences between cis-gendered and transgendered individuals are of no principal character.

Keywords

Transgender, body, sex, sexuality, imagination, fantasies, commonality

Innledning

Siden begynnelsen av 2000-tallet har transkjønntematikk vært relativt mye omtalt i norsk offentlighet sammenlignet med årene før, og «transgender», på norsk «transkjønn», er blitt et vanlig ord (Espseth 2017; Stryker 2017). Økningen i forskningsbidrag om levde liv som ikke korresponderer enkelt med todelingen i mann-kvinne, har vært «dramatisk» (Diamond mfl. 2011:630). Økningen i forskningsbidrag er et resultat av koblingen mellom aktivisme og akademisk arbeid på 1990-tallet. Det var da akademikere, basert på lokal aktivisme, begynte å ha som premiss at «å være trans ikke var det samme som å være mentalt eller

medisinsk forstyrret» (Whittle 2006:xii). Likevel er det sider ved transkjønntematikk som ikke blir adressert i særlig utstrekning, verken i det offentlige ordskiftet eller i forskning. Denne artikkelen handler om et slikt område, nemlig transkjønn og sex. Årsakene til at sex i begrenset grad er gjenstand for forskning i transkjønnet har historiske røtter. Innenfor det medisinske regimet var det viktig å tone ned seksuelt begjær hvis du ønsket diagnosen «transseksuell» og dermed ha rett til behandling. Pasienten måtte unngå å skape tvil om at ønsket handlet om kjønn, og ikke avvikende former for seksualitet, eller stor seksuell appetitt (Meyerowitz 2002; Folgerø og Hellesund 2009; Espseth 2017). Forklaringen ligger også i at kjønne normbrudd hos transpersoner gjør det vanskelig å kategorisere sex og seksualitet etter en distinksjon mellom homoseksuell og heteroseksuell, som har vært vanlig å gjøre i seksualitetsforskning. Temaet sex etterlyses eksplisitt av redaktører av det drøyt 1.400 siders to-bindverket *Transgender Studies Reader* (Stryker og Aizura 2013).

Denne artikkelen handler om seksuell praksis, kroppsforståelse og det fantasmatisk aspektet ved sex. Med «fantasmatisk» menes her mentale representasjoner av virkeligheten. Seksuelle fantasier er et eksempel. Basert på intervjuer med transpersoner om sex og seksuell praksis, diskuterer jeg spørsmål om kroppens materialitet og det å forestille seg kropp i fantasien. Problemstillingen er: Hva sier informantene om sin kropp, og hva gjør de kroppen til på det mentale plan og i seksuelle fantasier?

Begrepsbruk – noen presiseringer

Transpersoner utgjør en uensartet gruppe, og ordet «transperson» er slett ikke nøytralt og akseptert av alle som en samlebetegnelse. I søket etter personer å intervju, ble formuleringen «transpersoners opplevelser» brukt i beskrivelsen av prosjektet. Informantene er med andre ord ikke så mye mot begrepet at de ikke kunne stille til intervju. Det betyr ikke at dette nødvendigvis er den benevnelsen de foretrekker om seg selv som individ. De er ikke nødvendigvis «trans» i den forstand at de ser seg selv som tilhørende en overgangsform for kjønn, eller står i en kjønn mellomposisjon. De kan oppleve seg som fullt og helt kvinne eller mann. Transkjønn og transperson er derfor vanskelige begreper å bruke. Et alternativ kunne vært begrepet «trans*», slik Jack Halberstam utlegger det i et forsøk på å ikke låse hva «trans» som forstavelse kan bety. Stjernetegnet etter «trans» betyr at ulike former for trans kan følge etter forstavelsen (Halberstam 2018). Trans*-forstavelsen kommer med sine egne utfordringer (hartline 2019b), og siden identitet ikke er temaet mitt her, velger jeg av pragmatiske årsaker å bruke forstavelsen «trans».

Flertallet av norske kvinner og menn føler seg som det kjønn de ble registrert med ved fødselen, begjærer det «motsatte» kjønn, og representerer sånn sett det som er mest vanlig. De er streite når det gjelder kropp og kjønn, og streite når det gjelder sex. Her blir de omtalt som cis-kjønnete og heteroseksuelle/streite.

Forskning om transkjønn

Fram til 1990-tallet, mens den medisinske profesjonen fortsatt hadde kontroll over kjønns-kategoriseringen, var «transseksualitet» det sentrale begrepet. Den transseksuelle pasienten kunne få diagnosen og dermed behandling som korrigerende kroppen fra det ene uønskede og til det andre og ønskede kjønnsuttrykk. Mulighetene var to. På 1990-tallet styrket ideen om kjønns mangfold seg, og en fikk mange ord for kjønn, båret fram av aktivisme og kjønnteoretisk utvikling. Transgender Studies utviklet seg som en egen forskningstradisjon, tett forbundet med kjønnsforskning og skeiv teori, men med egne fagdiskusjoner (Chu og Drager

2019; hartline 2019b; Halberstam 2018; Stryker og Whittle 2006; Stryker og Aizura 2013). Transforskning og transaktivisme har også påvirket kjønnsforskningen og forskningen på seksualitet (Johansen 2019).

Om utviklingen av Transgender Studies sier nestorer i feltet Susan Stryker og Aren Z. Aizura at forskningen til å begynne med først og fremst var posisjonert *mot* den medisinsk-juridiske binære kjønnsdiskursen. Forskningen begynte å vise et mangfold av livshistorier fra ulike kulturer og epoker. Denne identitetspolitiske forskningen bidro til at transpersoner fikk «speaking positions within discourse» (Stryker og Aizura 2013:3). Etter det fulgte «a flood of new work» som problematiserte «transgender normativity» (op.cit:4), en normativitet som ga rettigheter til noen, men ikke til andre. Tema som rase-, etnisitet- og klasseforskjell ble sentrale. Nestorene forteller kronologisk om en tredeling av forskning: den opprinnelige medisinsk-juridiske, den identitetsorienterte og den mangfoldig systemkritiske. Luca Dalen Espseth viser i sitt mastergradsarbeid hvordan en slik tredeling kan gjenkjennes som omtrent tilsvarende diskurser i dagens norske offentlighet, som biologi/medisin/juss-diskurs, identitetsdiskurs og kjønns mangfoldsdiskurs (2017:48).

Vi har etter hvert en god del norsk empirisk forskning om transkjønn, og arbeidene lar seg plassere innenfor en slik tredeling. *Den medisinsk-juridiske* og binære forståelsen forvaltes fortsatt av fagmiljøet ved Rikshospitalet. Der letes det etter nye måter å predikere en *egentlig* kjønnsutvikling på, etter at man har måttet erkjenne at ensidig fokus på kjønnsorganer har ført til kastrering av guttebarn (Diseth 2008).¹ Særlig utenfor det medisinske miljøet er det etter hvert mange som har synliggjort ulike måter å være kjønn på, og bidratt til *levetårstenking og identitetspolitikk* for transpersoner (Rasmussen 2005; Drage 2017; Moen og Aune 2018; hartline 2019a; van der ros 2013, 2016, Monro og van der Ros 2017; Lerfaldet 2019; Kvarstein 2019).

Jeg vil plassere Espseths arbeid (2017) i tradisjonen av *normkritisk kjønns mangfoldsdiskurs*, og det er også her jeg vil plassere min artikkel. Det er en utfordring å snakke om seksualitet uten å legge skillet kvinne-mann til grunn (Espseth 2017; Valentine 2003; Cromwell 1999; Halberstam 2018; Butler 2001; Brodersen 2019). Det finnes hederlige forsøk; Malena Gustavsson (2013) utforsker et begrep om «berøring», mens Susan Stryker (2008) utforsker poetikken i sadomasochisme (se også Raun 2014; Nord et al. 2016). Jeg gjør det her ved å studere det fantasmatisk aspektet ved transsex.

Jeg vil minne om at en slik inndeling og innplassering av arbeider kan diskuteres. Ikke bare er kategoriene delvis overlappende og arbeidene mer og mindre entydige. Mangfold- og systemkritisk tenking er ofte også koblet sammen med analyser av behovet for individuell sosial begripelighet og anerkjennelse (Bremer 2011; hartline 2019b). Dette er heller ikke den eneste måten å kategorisere transforskningsfeltet på. En kan tenke seg inndelinger langs andre distinksjoner (Chu og Drager 2019; Nord mfl. 2016).

Intervjumaterialet

Våren og høsten 2018 gjennomførte masterstudent Hannah Christin Lerfaldet tre intervjuer. Jeg gjennomførte seks intervjuer sommeren samme år. Vi fikk informantsamtykke til at begge kunne bruke alle intervjuene. Lerfaldet rekrutterte ved snøballmetoden med start i bekjente, mens jeg rekrutterte gjennom snøballmetoden med start i Facebook.

Spørsmålsguiden er semistrukturert, men intervjuene tok som oftest form av samtaler. Vi sjekket listen med spørsmål helt til slutt og stilte eventuelt spørsmål vi ikke anså dekket allerede. Intervjuguiden hadde spørsmål om informantens *vurderinger* av sin egen situasjon, for eksempel om egen identitet og om sex er viktig for dem. Det var imidlertid spørsmålene

om praksis, om situasjoner og konkrete opplevelser, som ble prioritert, og her fulgte vi opp med detaljspørsmål. Intervjupraksisen er inspirert av to britiske forskere, psykologen Wendy Hollway og kriminologen Tony Jefferson. De vil ikke oppmuntre den intervjuede til en flink intellektualisering av sine følelser, og forsøker å unngå det ved å stille åpne spørsmål, følge opp med detaljspørsmål for å få så fyldige historier som mulig, og et rikere materiale for analyse (Hollway og Jefferson 1997, 2013).

Intervjuene varte fra én til to timer, og var i gjennomsnitt av 1,5 timers varighet. Intervjuene ble foretatt ulike steder; hjemme hos informantene, hjemme hos intervjuer, utendørs og i leide møterom. Vi transkriberte selv de respektive intervjuene vi gjennomførte, og utvekslet papirkopier. Jeg står alene ansvarlig for denne artikkelen, og bruker fra nå med enkelte unntak pronomenet «jeg» og ikke «vi» om forskersubjektet.

Et materiale på ni informanter er selvsagt ikke representativt for den norske transbefolkningen, selv om det aldersmessig er stort spenn (19-66 år), de er fra ulike deler av Norge og det er et mangfold i kjønn- og seksualitetstilpasninger. Generalisering er heller ikke det jeg er ute etter her. Jeg ble gjennom arbeidet med intervjuene særlig oppmerksom på forholdet mellom den faktiske kroppen og ideene om kroppen, og i denne artikkelen analyserer jeg dette gjennom hva informantene sa om sine seksuelle erfaringer. At inngangen er intervjuer om sex, gjør at det ikke ligger til rette for sammenligninger med tidligere forskning, av årsaker nevnt tidligere. Hadde jeg valgt å ha forhandlinger om kjønn og identitet generelt som inngang, ville mulighetene vært andre.

Sju av de ni intervjuene er brukt i denne analysen. To er utelatt fordi fortellingene om sex og seksuell praksis ble noe vage og generelle. Jeg bruker de intervjuene hvor jeg fikk den mest konkrete og detaljerte beskrivelsen av erfaringer og fantasier. Jeg startet arbeidet med materialet ved først å finne temaer i materialet, inspirert av Grounded Theory (Charmaz 2006), tematisk narrativ analyse (Riessman 2008) og tematisk analyse slik den framstilles hos de norske sosiologene Johannesen, Rasmussen og Børve (2018). Temaene jeg tar opp, analyseres ved hjelp av kjønnsteoretiske begreper.

Bruken av teoretiske begreper

Vi forestiller oss kroppen vår annerledes enn den faktisk er. Det er umulig å forstå kroppen sin fullt ut i samsvar med kroppens materialitet, og alle kan endre kroppen sin. Siden kroppen gjennomgår store naturlige endringer i livsløpet fra barn til gammel, *må* vi nødvendigvis også endre tenkingen om den. I dag er det mange aktører innenfor skjønnhets- og fitnessindustrien som tjener penger på uoverensstemmelser i våre selvbilder. Gjennom historien har mennesker manipulert og merket kroppene sine, og menneskehuden er særlig egnet. Huden er som et lerret for det sosiale, sier antropologen Nina Jablonski, og i alle kjente kulturer merker og manipulerer folk huden for å si noe om seg selv til andre (2006). Jeg vil sette opp et analytisk skille mellom selve kroppen (kroppen som kan manipuleres, det sosiale lerretet) på den ene siden, og fantasier og tanker vi kan ha om kroppene våre på den andre. Det er ingen grunn til å skille prinsipielt mellom cis-kropper og transkropper når det gjelder akkurat dette.

Jeg kombinerer denne forståelsen av kropp, med Judith Butlers ide om kjønn som performativt (1990). Performativitetsteorien om kjønn går i grove trekk som følger: Vi får inntrykk av at mennesker kommer i to separate biologiske kjønn ved at vi etterstreber og repeterer to separate uttrykk for kjønn. Det er som om det finnes en original som vi kopierer, men det finnes ingen original, sier Butler. Vi er travle med å kopiere kopien. Denne maskinen går og går, og produserer de to normalkroppene kvinne og mann. Transkroppen blir med det noe helt annet enn cis-kroppen, jfr. begrepene «født i feil kropp», kjønnsin-

kongruent og kjønnsdysforisk, som brukes om transpersoner. Dersom vi nå kombinerer de to teoretiske poengene ovenfor, nemlig at ens egen kropp og ens ideer om egen kropp kan behandles analytisk som forskjellige, og at den *cis-kjønne* kvinnelige og mannlige kroppen også representerer en ide om kropp, så følger at alle kropp er like mye «feil», eller like riktig, alt etter som. Alle er i prinsippet noe kjønnsdysforiske.

Den amerikanske fenomenologen og kjønnsforskeren Gayle Salamon sier det slik:

I am not arguing that the transgendered body has a material specificity that marks it as different from a normatively gendered body, but rather that the production of normative gender itself relies on a disjunction between the 'felt sense' of the body and the body's corporeal contours and that this disjunction need not be viewed as a pathological structure (Salamon 2010:1-2).²

Teorien innebærer at også cis-personer har en jobb å gjøre for å være det kjønn de er tildelt. Det er generelt et komplisert forhold mellom subjektet og subjektets kroppslige materialitet. Å forstå transkroppen i denne sammenheng som lik alle andre kropp, får konsekvenser for min forståelse også av det erotiske: Jeg har *ikke* det analytiske blikket innrettet på det transsæregne og spesifikke, men på variasjoner av det humant erotiske (se også Bolsø 2010).

I tillegg til det analytiske skillet mellom materialitet og det fantasmatisk, har jeg bruk for begrepsparet «maskulinitet-femininitet», som informantene bruker mye, og som også er sentralt i Judith Butlers psykoanalytisk orienterte filosofi. Med Judith Butler og queer teori, forstår jeg maskulinitet og femininitet som symbolske størrelser. Butler bearbeider psykoanalytikerne Freud og Lacans tenking om det falliske (=maskulinitet), og gjør fallos til noe som alle kan forvalte, ikke bare menn (1993).³ Det betyr at individer av alle kjønn kan presentere seg med falliske symboler. Det betyr også at penis sees som en hvilken som helst kroppsdel. Den kan være i slapp tilstand, impotent eller skadd, mens den symbolske fallos alltid er erigert, aldri skadd og impotent. En eksemplifisering er kanskje nødvendig her: Vi vet lite om Arnold Schwarzeneggers penis. Den kan være på størrelse med en peanøtt for alt vi vet. Vi vet mye om den symbolske maskulinitet han forvalter: Den er voldsom. Penis er åpenbart ikke nødvendig for å bli forstått som mann. En krigsveteran som har fått penis og testikler revet av i et veibombeangrep, blir fortsatt forstått som mann, selv om han kan ha fått store utfordringer når det gjelder maskulin selvfølelse. En kroppsdel kan altså sees som ren materie. Den sier lite om den kjønne aura som omgir personen som lever materien. En mann med klitoris eller en penis på størrelse med en peanøtt, kan framstå som universets seierherre.

Med en forståelse av maskulinitet hentet fra Butlers nylesing av psykoanalysen, er femininitet det som bekrefter at den som har fallos, faktisk har den. Dette er omstridt innenfor kjønnsforskning, og Julie Kristeva, Luce Irigaray og Helen Cixous er blant de mange som argumenterer for å gi et mer substansielt betydningsinnhold til femininitet. Jeg tar ikke den diskusjonen her, og bruker begrepene femininitet og kvinnelighet synonymt, om det som symbolsk bekrefter andres maskulinitet; åpenhet, penetrerbarhet (se også Solheim 1998).⁴

Psykoanalytikerne Patricia Gherovici skriver konkret om transkjønn fra sin kliniske praksis. Et sentralt poeng hos henne er at det er utbredt at transpersoner og helsevesenet som behandler transpersoner, nettopp ikke skiller mellom penis' materialitet og det fallisk symbolske (2010, 2017a). Igjen et eksempel: For noen av de som medisinsk vil endre kroppen i maskulin retning, er det å ha en penis i stedet for en vagina, et spørsmål om liv og død (Gherovici 2017b). Kroppsdelene blir det samme som det den symbolsk representerer. I disse tilfellene er penis bokstavelig talt det som gjør en til mann/maskulin. I arbeidet med intervjuene ble det tydelig at det er forskjeller mellom informantene når det gjelder hvor bokstavelig de

forstår kropp. Vi skal nå se på hva informantene sier. Problemstillingen som gradvis tok form er som nevnt innledningsvis: *Hva sier informantene om sin kropp, og hva gjør de kroppen til på det mentale plan og i seksuelle fantasier?*

Kroppen og fantasien – ønske om kroppskorreksjon

BB har født to barn, er gift med en mann, føler seg verken som kvinne eller mann, mer som «en slags hybrid». Jeg bruker, i samråd med BB, pronomenet «hen» om denne informanten. Hen definerer seg som ikke-binær og kunne tenkt seg at det fantes en tredje kjønnskategori. Hen vil ikke gå i retning «å bli mann», men er misfornøyd med forventningene som ligger til det å være kvinne i vårt samfunn. Omgivelsene har sett hen som en guttete jente, en tomboy. Om sine forhold til menn sier hen: «[...] og så er jeg avhengig av at jeg er den som er 'mannen'» (ler). Jeg kan ikke bli oppfattet som et hjelpeløst kvinnfolk. De kan ikke ta avgjørelser på mine vegne [...] Jeg klarer ikke tanken på å bli tatt vare på». Hen bestemmer det meste både når det gjelder økonomi og praktisk arbeid i huset.

Dette reflekteres erotisk ved at hen vet hva hen vil, er den dominerende, den som initierer sex, tenner på å vite at han er tilgjengelig, tenner på å vite at hen bestemmer. «Jeg har aldri tenkt så nøye over det», sier BB, «men det er stort sett jeg som får det som jeg vil. Jeg kunne ikke tenkt meg at noen hadde makt over meg i alle fall». Ønsket om maskulinisering forbindes her med å unngå underordning. BBs seksuelle fantasier ligger tett på det seksuallivet hen faktisk har: Han penetrerer hen fordi hen vil det. Hen fantaserer bare ved masturbasjon, ikke når hen har sex med ham.

BB kan ha lyst til å kle seg feminint noen ganger, og mannen hens setter pris på det og det «synes jeg er stas» for hans del. Hen vil imidlertid absolutt ikke virke tiltrekkende for menn når hen er ute på byen med venninner: «Da blir jeg bare provosert hvis noen synes jeg er tiltrekkende. Fordi da blir det sånn mindreverdigheitsgreier». Hen snakker med ømhet om å være tiltrekkende på den feminine siden fordi det gleder mannen hens, men skiller her altså klart mellom hjemme og ute. Det er for BB *ubehag* ved det kvinnelige, og det representerer en potensiell underminering av kontroll/makt. Hen kan tolerere sin femininitet fordi det gleder hens mann, hjemme. Partneren kjenner hen godt og lar hen være som hen er, med til dels motstridende symbolske kjønnsuttrykk.

Insisteringen på maskulinisert, men ikke-binært kjønnsuttrykk, synes først og fremst å være sosialt betinget. Effekten som hens maskulinisering har i sex er indirekte, for eksempel ved at hen vil bestemme, og forestiller seg ham som tilgjengelig. BB snakker ikke om det som en bevisst seksuell fantasi som hen deler med sin mann. BBs kropp er av BB erkjent som en kvinnes kropp, selvforståelsen er å være en maskulin kvinne eller et kjønn det ennå ikke er ord for, den seksuelle fantasien er å bli penetrert. Egen kjønnsforståelse hjelper på selvfølelsen i sex, og kan dermed ubevisst og indirekte sies også å være en seksuell fantasi som settes i spill sammen med ektemannen.

BB ønsker å gå i en retning som får den faktiske kroppen mer entydig til å signalisere maskulinitet. Brystene kan ikke signalisere noe annet enn underordnet kvinnelighet for BB, og bør helst bort. Annen maskulin signalisering, som for eksempel å ta avgjørelser og å unngå egen femininitet, er ikke nok. BB demonstrerer Salomons skille mellom kroppsopplevelse og kroppens konturer, og vi ser også Gherovicis ide om kollapsen mellom kroppsdeler og kroppsdelenes symbolsk konnotasjoner.

En lignende måte å tenke om kroppen sin på, finner vi hos LK. Hun fikk «gutt» i fødselsattesten, har fått diagnose som transseksuell, men har ikke begynt med behandling. Hun vil gjerne ha både hormonbehandling og kirurgi. LK har vært gift og har barn, men bor nå

alene og har ingen partner. LK hadde i ekteskapet penetrativ sex med sin kone. Hun gikk også til kvinnelig prostituerte i yngre år, mens hun arbeidet i mannsdominerte arbeiderklassemiljøer. Hun har alltid lengtet etter å ha et kvinnelig uttrykk, og har for lenge siden mistet interessen for den formen for sex hun hadde før, «(..) sånn vanlig med penetrering». Nå gir ikke det henne noe. Om sex med sin ex-kone sier hun: «Til å begynne med ble jeg opphisset av henne også, men etter hvert så virket ikke dette lengre. (..) Hvis hun hadde vært lesbisk, hadde det sikkert vært annerledes, men i og med at hun ikke var som meg, så mistet jeg interessen (..)».

LK har en forestilling om at en lesbisk kvinne kunne betydd noe annet for seg erotisk sett, enn en streit kvinne. Hun forstår seg selv som lesbisk, men har bare vage forestillinger om hva sex mellom lesbiske kan være: «Jeg har aldri vært i et lesbisk forhold så jeg vet ikke», men hun antar at orgasmen kan komme med beføling. Jeg sier i intervjuet at det kan finnes lesbiske som setter pris på en kvinne med en penis, men hun sier at hun tror de heller vil ha en strap-on, ikke «den mannlige». Hun forestiller seg ikke at penis kan være noe annet enn det som materialiteten av den tilsier, og den tradisjonelt falliske konnotasjonen forblir intakt. Det symbolske og materielle er ett og det samme for LK. Hun er uinteressert i å bruke sin penis i sex, og vil helst operere den bort. I LKs univers av faste kjønns kategorier (en er enten kvinne eller mann, heteroseksuell kvinne eller lesbisk), kan kroppsdelen penis ikke symbolsk fantaseres bort, nøytraliseres eller omkodes. Den forblir fallisk. Dette er en parallell til hvordan BB tenker om brystene sine. Kroppsdelen bør fjernes, og igjen opptrer sammenfallet mellom det symbolske og materien, som Patricia Gherovici skriver om.

I kontrast til dette, er informantene MePa. Hun kan sammen med sin kjæreste, cis-kvinnen Siss, så å si fantasere bort uønskede kroppsdeler. De to har et hyperbevisst forhold til fantasier, og de leker med dem.

Ubehag løses i fantasien

MePa er en godt voksen «deltidskvinne». Hun ble tildelt kjønnnet «mann» ved fødsel, og har ikke endret juridisk kjønn. Hun kommer til intervjuet i kvinneuttrykk, og veksler ellers i livet mellom å være kvinne og å «ikke være veldig mann når jeg er mann, ikke en macho-mann, men jeg skiller tydelig kan du si». Kirurgi eller medisinerer er ikke aktuelt. MePa har med seg kjæresten cis-kvinnen Siss til intervjuet, og jeg får dermed innblikk i det relasjonelle og i dynamikken mellom dem. Siss bruker «hun» som pronomen når MePa er kvinneuttrykk, og «han» når MePa er manneuttrykk. Jeg følger i denne teksten samme praksis.

MePa var gift med en kvinne og har barn med henne. MePa sier selv at han i ekteskapet egentlig fikk lite seksuell erfaring, «veldig sånn A4-type sex». Det eneste han ble god på var «å tilfredsstille kvinnen [..] å bli kjent med det kvinnelige kjønnsorganet. Det har jeg alltid likt». I den tiden var omkledningen til kvinne en ensom og hurtig vei til orgasme. I årene etter skilsmissen var trans-praksisen fortsatt motivert av masturbasjon, men nytelsen ved å være i det kvinnelige uttrykket endret seg etter hvert. Timene i kvinneuttrykk endte alltid i orgasme, men det var noe med det å bare *være* i kvinneuttrykk: «Det var liksom så deilig en situasjon». Jeg får henne til å fortelle mer om det, og vi ender i følgende utveksling:

MePa: Jeg tror det som tente meg var tanken på å være kvinne, av å være ...

AB avbryter: Tanken på at *du* var det?

MePa: Ja, for i alle de årene der det var en del av livet ... veldig mye fram og tilbake... det kunne gå månedsvis uten, men alt dette dreide jo bare om meg selv, ikke i kontekst med andre, det var bare min egen seksualitet, det å nyte min egen.

AB: Da er fantasien å *være* kvinne framfor å *begjære* en kvinne? Du begjærer..

MePa avbryter: Du begjærer deg selv, den kvinnelige delen av deg.

MePa opplever nytelse i det å føle seg som kvinne, blir seksuelt tent på følelsen av seg selv i kvinnelig uttrykk. Hun ble sexpartner for «streite heteroseksuelle menn» og forklarer det med at menn som kler seg som kvinner kanskje oppfører seg «kvinneligere enn mange andre kvinner, for vi dyrker jo det kvinnelige og gjør det ytterste for å dra fram den siden av oss. Og dermed så blir det den siden de tenner på». Dette betyr at MePa ikke tenner på mannen hun er sammen med, men tenner på at han ser kvinnen i henne, slik MePa selv gjør. MePa har ikke fallos i disse situasjonene, men bekrefter menns maskulinitet og sin egen femininitet. MePa illustrerer hvordan fallisk betydning er uavhengig av om MePa faktisk har kroppsdelen penis – hun har i disse situasjonene uansett *ikke* den symbolske fallos, og ønsker definitivt heller ikke å ha den. Maskulinitet og fallostrisme kan sies å være den symbolske kjernen i den patriarkalske orden, for å bruke Laura Mulveys begreper om det (Mulvey 1975). MePa gir gladelig avkall på fallisk kontroll i sex.

Siss ble både skuffet og overrasket da hun trodde hun skulle «på hotellrommet og bli pult av en transe», og ikke ble det. Det fungerte ikke slik. MePas praksis hadde i den siste tiden før deres første seksuelle møte, enten vært å ha sex med seg selv eller bli penetrert av streite menn. MePa blir veldig skuffet over seg selv for ikke å få til «å yte den mannlige delen» med Siss, og Siss var bevisst hva hun holdt på med.

Siss: Det vanlige som en kvinne er vant til å gi til en mann for å hisse ham opp, det fungerer ikke på en transe. Så jeg sa til MePa at det her gjør ingenting. Jeg behandla den penisen som en stor kloritoris, på en måte. Jeg behandla den ikke som penis i den forstand.

[...]

MePa: Jeg var veldig opptatt av det å kunne komme inni Siss, å nyte henne på den måten. Men Siss var sånn 'ikke stress med det, ikke tenkt på det!', det var ikke noe tema etter hvert. Det var det som fikk det til å snu seg for meg også.

Her ser vi hvordan Siss gjennom fantasien – det å tenke på, men også det å ikke tenke på – overbeviser MePa om at Siss ikke ser penis som penis, men tvert imot som det kvinnelige kjønnsorganet MePa kan tenke at hun selv har. MePa kan glemme de forventninger om penetrasjon som stilles til hennes penis og tenke at hun har det som trengs. MePa får slippe å identifisere seg med det falliske. Siss er flere steder i intervjuet tydelig når det gjelder fantasienes kraft. Når for eksempel MePa filmer at de har sex, vil ikke Siss se opptaket etterpå. Hun kan også filme seg selv og sende til MePa når MePa er på reise. Men Siss vil ikke selv se på disse filmsnuttene heller: «Det er noe med å se seg selv. Det var ikke sånn jeg følte meg. Jeg følte at jeg så mye deiligere ut enn det her!». Siss er svært bevisst skillet mellom hvordan hun synes at hun faktisk ser ut, og hvordan hun i fantasien *forestiller* seg at hun ser ut.

MePa har ingen ønsker om kjønnsbekreftende behandling, og Siss støtter henne i det. De to sammen gjør gjennom fantasien kropp og kroppsdeler til det de erotisk sett ønsker at de skal være. Det er for dem unødvendig å endre kroppene, så lenge en seksuelt kan forestille seg. Dilemmaet behandling versus ikke-behandling handler selvsagt ikke bare om kjønnsposisjonering i sex, men seksuelle forventninger inngår potensielt i det følelsesmessige trøblet som følger av at kroppen fysisk ikke stemmer med selvfølelsen. MePa og Siss «overvinner» den fysiske uoverensstemmelsen gjennom forestillingsevne og fantasies kraft. De har kropp med hhv. mannlige og kvinnelige biologiske kjennetegn, men forvalter de

symbolske størrelsene maskulint og feminint slik at det erotiske utbyttet kan bli maksimalt.

En annen som heller ikke føler behov for medisinsk å endre kroppen, og som også har bevisst forhold til fantasier, er C.

Konservering i fantasien

C har «mann» i fødselsattesten, er i slutten av femtiårene, og kler seg som kvinne utenfor arbeidstid. Han identifiserer seg som gutt, og tror ikke kirurgi ville endret noe på det, og sier «jeg tror ikke jeg hadde blitt noe mer kvinne». C finner seksuell nytelse i fantasidrevet sex med seg selv. Utgangspunktet hans er ikke så ulikt MePa når det gjelder transtematikk, men deres livserfaringer er svært ulike.

C fikk tidlig i barndommen seksuelle fantasier der mor opptrer og C selv agerer svært feminint, og han har fortsatt disse fantasiene. Han yter tjenester til en dominerende og beskyttende mor: «Jeg ser meg selv i en ultrafeminin rolle, og det er nesten litt sadomasochistisk at jeg skal være litt underdanig, og jeg skal på en måte gjøre tjenester for henne». Det er seg selv i kvinneuttrykk, plassert i denne situasjonen som er erotisk for C, ikke moren som kvinne og mulig objekt. Den eneste sexpartneren C har hatt er en heteroseksuell kvinne som han også har barn med. Opplevelsene var «ikke i nærheten av den forestillingsverden jeg har med å være i kvinneuttrykk selv».

C aksepterer kroppen sin som den er, og han ser seg selv som gutt. Han ifører seg kvinnelige tegn offentlig og til hverdags, og føler seg vel med det, og han har en lengsel etter det. Erotikken er i fantasien og kobles ikke til den faktiske kroppen, i det han alene fantasierer om å være feminin og yte tjenester til henne som dominerer ham. Dette fungerer for ham nå når han er alene, og ikke har partner(e). C løser utfordringen med kropp og fantasi ved å separere sin *faktiske* feminine symbolbruk (gjennom påkledning etc) fra sex og erotikk, som for ham nå er rent fantasidrevet. Han er i kvinneuttrykk til daglig uten å erotiseres eller føle seg erotisert som kvinne.

BB, MePa, LK og C er alle i det vi kan kalle et fast og monogamt forhold; BB med sin mann, MePa med sin kvinne og LK og C med seg selv. Det gjorde det under intervjuene mulig å koble samtale om sex med samtale om livssituasjon på en ganske detaljert måte. Informantene X1 og X2 er i en annen situasjon. De kan ha ett eller flere faste forhold, og samtidig også ha sex med mange andre partnere, og X1 og X2 er yngre.

Hormonstimulert ambivalens

X1 og X2 er begge svært seksuelt aktive, med opptil flere titalls sexpartnere gjennom året, i tillegg til faste partnere. Felles for dem er dessuten at de er i miljøer hvor det snakkes mye om sex, og om sex der trans er en viktig dimensjon i samtale. Dette er miljøer hvor det gjerne er et poeng at kjønnede og erotiske mønstre ikke ligger fast (Svendsen, Stubberud og Djupedal 2018). De har med andre ord både et ekstensivt vokabular og stor interesse for spørsmålene vi stilte, og det var mange ulike typer erfaringer de skulle redegjøre for under intervjuet. Jeg tror dette er mye av årsaken til at samtale ble mindre detaljerte om konkrete erfaringer, og mer oppsummerende i sin karakter.

X1 og X2 var begge sagt å være jentebarn ved fødselen, men forstår seg i dag i de fleste sosiale sammenhenger som menn. De har fortsatt vagina, men har ellers gjennomgått noe kjønnsbekreftende kirurgi, og de tar testosteron. Begge har mye sex med ikke-heteroseksuelle menn (skeive menn), X1 utelukkende med skeive menn. For X2 har partnervalg endret

seg i forbindelse med testosteronet i den forstand at lesbiske kvinner, som han var en del sammen med før, ikke lenger er like tilgjengelige som sexpartnere nå som han er mann. X2 begynte dessuten å «tenke på kuk hele tiden», men er usikker på om det skyldes hormonbehandling eller at sex med skeive menn nå ikke *kjønner* ham som dame slik sex med menn gjorde før. Jeg tolker det slik at X2 ikke føler at han feminiseres lengre, dersom en skeiv mann penetrerer ham. X1 på sin side, synes at det å bli vaginalt penetrert er mer ok nå etter at han begynte å ta testosteron. Da ble slik penetrering mer «nøytralt». Her kan det være noe med at testosteronet gjør X1 og X2 tryggere i sin mannlighet. Det kan også være at økt libido, som begge har fått med hormontilskudd, generelt gjør det å ha sex mer akutt nødvendig for dem. X1 kunne bli «akutt kjempekåt». Andres «kuk» ble fysisk nytelse og mindre symbolsk feminiserende. Hormoner ser ut til å bidra til å løse problemet med feminisering, når ikke fantasien gjør jobben.

Hverken X1 eller X2 vil være sammen med menn som tenner på X1 og X2 fordi de er menn med en vagina. Hvis den skeive mannen har for stor interesse av X1s kjønnsorgan som sådan, da «gidder ikke» X1. Det samme gjelder dersom partneren vil *unngå* å se X1s kjønnsorgan. X2 har den samme innstillingen. Det er best når han verken opplever «avkrefteelse eller bekreftelse» på kjønn, og hatet det en gang en mann syntes at «grotta» hans var deilig; «Jeg kaster opp, liksom». Det kvinnelige kjønnsorganet er med andre ord her intenst symbolsk ladet på en problematisk måte. Samtidig forsvarer de å ha vagina, men den skal verken bekrefte eller avkrefte – partnere bør late som ingenting.

Det å ikke ha penis omsnakkes av disse to på mindre følelseladete måter. De sier begge at de opplever situasjoner der de kunne tenkt seg å ha penis. Den er for X1 et savn når han er sammen med passive menn, «for da må jeg bruke proteser». Han har ikke noe imot det, men det at han er avhengig av en strap-on for å penetrere, «gjør det mer åpenbart at den ikke er der». Også X2 er mer pragmatisk i omtalen av penis enn i omtalen av vagina. Den er grei å ha for en kan stå oppreist å tisse, en har mindre problemer i herregarderoben og det «(..) former litt dynamikken og hva slags type sex man kan ha, og hvor man kan ha det osv».

X2 reflekterer over savnet av en pikk. I perioder da han opplevde seg selv «veldig dysforisk», ønsket han seg penis. Han er bevisst dette og «jobber veldig aktivt for at jeg ikke skal gjøre det. At jeg skal tenke at det er fint at jeg har den tissen jeg har. Fordi jeg får aldri noen penis [...]». Det rasjonelle trer her inn hos X2, ikke fantasien som hos MePa og Siss. X2 kan selvsagt ha erfaringer som ligner MePa sine, og har kanskje opplevd situasjoner der hans vagina blir fantasmatisk omkodet i sex med en partner. Det forteller ikke X2 om det i dette intervjuet. Hans rasjonelle strategi, som han *faktisk* forteller om her, er fysiologisk faktaorientert og noe annet enn symbolsk omkodning. Poenget mitt er å synliggjøre denne forskjellen, ikke å si noe all-dekkende om X2 sin praksis. Penis forblir materiell og kroppslig for X2, ikke symbolsk. Sin maskuline og falliske autoritet drar X2 fra å bli lest av omverdenen som mann, samtidig som han er bevisst og kritisk til de patriarkalske rettigheter det gir ham i forhold til kvinner. Han er kritisk til det han kaller «machokjipe» menn som om seg selv sier at det er «[...] jeg som skal være og gjøre sexen i kraft av min penis [...]». Dette er utsagn lagt i munnen på de machokjipe, som altså ifølge X2 ser penis både som symbolsk og fysisk mektig. For X2 er penis en kroppsdel som kan brukes til nytelse for de involverte, og skal ikke konnotere til kontroll. X2s utsagn kunne vært brukt i en diskusjon om en destabilisering av innholdet i maskulint og feminint. En annen som også kunne latt seg låne til en slik diskusjon, er informanten CN.

Som i tilfellene med X1 og X2 tar også CN hormoner, men hun har ikke gjennomgått noen form for kirurgiske inngrep. Med «gutt» i fødselsattesten er hun i dag juridisk sett kvinne, og opptatt av å få bedre og mer omfattende medisinsk hjelp til den kroppslige over-

gangen. CN fikk tidlig mye erfaring med jenter som sex-partnere og har aldri hatt problemer med å gi penetrativ sex. Hun sier likevel: «Jeg har alltid hatt en kvinnelig rolle, men 90% av partnerne har jo vært kvinner». CN har vært åpen om at hun er kvinne når hun har hatt sex med streite kvinner. Ved penetrasjon har hun tenkt at «det ikke er nødvendigvis det jeg gjør, og da går det greit. Og da får man nytelse av det». CN kan altså fantasmatiske forestille seg sitt kjønnsorgan og det hun gjør med sitt kjønnsorgan som noe annet enn det som er realiteten fysisk sett. Likevel vil hun ha kirurgi, men det gjelder først og fremst testiklene. Penis har uansett krympet til det halve etter at hun begynte med hormoner, sier hun, og hun får den ikke opp. «Testiklene er det største problemet. De produserer jo testosteron, men er også veldig i veien når du skal prøve å få det til å bli flatt», sier CN. Her er det realiteten i testosteronproduksjon og testiklenes størrelse som er viktig for henne, ikke penis/testiklers symbolske innhold. De er kroppsdelene uten nevneverdig symbolsk betydning for CN, særlig etter hormonbehandlingen, men rasjonelt sett feil og unødvendige. Hun ønsker å feminiseres ytterligere fysisk og estetisk, og trenger mer og bedre medisinsk hjelp til det. Hos CN ser vi både symbolsk omkodning av penis i fantasien, og et pragmatisk ønske om å fjerne testiklene.

X1, X2 og CN uttrykker ulike former for ambivalens når det gjelder forholdet mellom kroppsdelenes materialitet og fantasien om kroppsdelene, men for alle gjelder at bruk av hormonpreparater spiller en sentral rolle.

Avslutning

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet: *Hva sier informantene om sin kropp, og hva gjør de kroppen til på det mentale plan og i seksuelle fantasier?* Resultatet av analysen ligger i fire kategorier av informantrespons relatert til problemstillingen. Her følger de med en kort oppsummering av innholdet:

- Ønske om kroppskorreksjon (noen kroppsdelene er så symbolsk og mentalt forstyrrende at de må bort).
- Ubehag løses i fantasien (kroppsdelene som er forstyrrende, omgjøres fantasmatiske til å være noe annet).
- Konservering i fantasien (erotikk og sex konserveres i fantasien, relativt separert fra skiftende symbolsk kjønnsuttrykk til daglig).
- Hormonstimulert ambivalens (hormonbehandling skaper nye og akutte forutsetninger for både symbolsk omkodning og faktisk bruk av, og omgang med, kjønnsorganer i sex).

Dette kan sies å være fire ulike måter å erfare kropp og tanker om kropp på. Med flere informanter ville jeg med det teoretiske utgangspunktet jeg har her, sannsynligvis fått flere enn fire, og kanskje ville jeg kategorisert på andre måter. Med cis-informanter ville jeg fått flere igjen, i tillegg til overlapp. Cis-informanten Siss representerer et signal om dette. Hun elsker en transperson, og bidrar fantasmatiske til at sex og erotikk lever i forholdet mellom dem. Både cis- og transpersoner kan fantasere, tilpasse og utvikle seg. De symbolske forskjellene mellom maskulint og feminint er helt sentralt for begjærsdanning og representasjoner av begjær (de Lauretis 1994), uavhengig av cis- eller transidentitet. Jeg ville med flere informanter – også cispersoner – i alle tilfeller fått seksuelle fantasier og fortellinger om bearbeiding av kroppen (trening, slanking, skjønnhetsoperasjoner, bruk av testosteron og østrogen). Med det dekonstruktivistiske utgangspunktet jeg har, er ikke dette en overraskelse. Selv om mangfold ikke overrasker, har det likevel vært svært spennende å bruke Butler og Salomon

på erotikk, sex og transtematikk. At jeg ikke har funnet andre empiriske arbeider på sex og erotikk gjort med samme analysestrategi i transfeltet, bidrar særlig til at det føles nytt.

Det som imidlertid *ikke* føles nytt, er at jeg har latt begrepsparet maskulinitet og feminitet ligge fast som uttrykk for symbolsk kjønn. Den psykoanalytiske forankringen forhindrer dekonstruksjon av denne binariteten, men også om man ikke har den forankringen, er en symbolsk kjønneddeling vanskelig å komme utenom (Solheim 1998; Bolsø 2002; Gardiner 2012). Både Butler (1993) og Solheim (1998) forutsetter at symbolsk kjønn kan endres som resultat av kreative sosiale og kulturelle praksiser. Sann sett er transfeltet et lovende felt å fortsette i, med forsøkene på å se forbi faste størrelser, også de symbolske.

Analysen kan få konsekvenser for likestillingspolitikken. I dag er det mye forskning og også mye aktivisme som forutsetter at vi beskriver transpersoner gjennom et helt batteri av annerledeshet. Utfordringen til både transpolitikken og til likestillingspolitikken er å normalisere trans, ikke ved utgrensing av transkjønn som noe normalt i all sin annerledeshet, men gjennom å se trøblet mennesker har med kjønn som noe vi har i fellesskap. Det har konsekvenser både for diskusjonen om juridisk kjønnskategorisering, og om det offentlige helsevesenets ansvar for kjønnsbekreftende behandling. Som den britiske jussprofessoren Davina Cooper sier det, så trenger vi en kritisk, bekreftende og eksperimentell feministisk kjønnspolitikk (2019), og på transtematikk er ikke den utviklet ennå. Vi har knapt begynt.

Takk til to anonyme fagfeller og redaktørene for grundig lesing og kommentering.

Noter

- 1 Rikshospitalets binære kjønnsforståelse utfordres innenfor det medisinske miljøet selv (Lie og Slagstad 2018; Slagstad 2018). Som utøvere av intern kritikk var Elsa Almås og Esben Esther Pirelli Benestad i sine arbeider tidlig ute. Et eksempel er boken *Kjønn i bevegelse* (2001).
- 2 Salamon tar forøvrig, som Butler, avstand i psykoanalysen og Freuds ideer om at et menneske neppe kan ha en kvinnelig hjerne i en mannlig kropp, og vise versa. Kroppen er ikke et enkelt hele for Freud, men er ridd av psykologiske utfordringer i alle registre.
- 3 Se særlig kapitlet «The Lesbian Phallos and the Morphological Imaginary» (Butler 1993: 57-93).
- 4 Spørsmålet om stabilitet i symbolsk kjønn er gjenstand for heftig debatt innenfor internasjonal kjønnsforskning (Gardiner 2012). Det er også i norsk kjønnsforskning skrevet en god del om det, blant annet av undertegnede (2002), men dette blir ikke problematisert her.

Litteratur

- Almås, Elsa og Esben Esther Pirelli Benestad 2001. *Kjønn i bevegelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bolsø, Agnes 2002. *Power in the Erotic: Feminism and Lesbian Practice*. Doktoravhandling, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Bolsø, Agnes 2010. *Folk flest er skeive. Queer teori og politikk*. Oslo: Samlaget.
- Bremer, Signe 2011. *Kroppslinjer – Kön, transsexualism ock kropp i berättelser om könskorrigering*. Doktoravhandling, Göteborgs universitet.
- Brodersen, Marit Bolsø 2019. *Være homo eller gjøre kjønn? Endringer i kjønnsforståelsene i den seksualpolitiske debatten 2003-2017*. Masteroppgave, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Butler, Judith 1990. *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, Judith 1993. *Bodies that matter. On the discursive limits of sex*. New York, London: Routledge.
- Butler, Judith 2001. «Doing Justice to Someone: Sex Reassignment and Allegories of Transsexuality»,

- GLQ: *a Journal of Lesbian and Gay Studies* 7 (4): 621-636. DOI: <https://doi.org/10.1215/10642684-7-4-621>
- Charmaz, Kathy 2006. *Constructing Grounded Theory. A practical guide through qualitative analysis*. London: SAGE Publications.
- Chu, Andrea Long og Emmet Harsin Drager 2019. «After Trans Studies», *Transgender Quarterly* 6 (1): 103-116. DOI: <https://doi.org/10.1215/23289252-7253524>
- Cooper, Davina 2019. «A very binary drama: the conceptual struggle for gender future», *feminists@law* 9 (1): 1-36.
- Cromwell, Jason 1999. *Transmen and FTMs: Identities, Bodies, Genders, and Sexuality*. Champaign: University of Illinois Press.
- Diamond, Lisa M., Seth T. Pardo og Molly R. Butterworth 2011. «Transgender Experience and Identity». I: Seth Scheartz, Koen Luyckx og Vivian L. Vignoles (red.): *Handbook of Identity Theory and Research*. New York, Dordrecht Heidelberg, London: Springer.
- de Lauretis, Teresa 1994. *The Practice of Love. Lesbian Sexuality and Perverse Desire*. Bloomington: Indiana UP.
- Diseth, Trond H. 2008. «Barn født med uklare kjønnskarakteristika», *Tidsskrift for den Norske Legeforening* (5): 576-80.
- Drage, Christina 2017. *Kjønn i endring*. Masteroppgave, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen.
- Espseth, Luca Dalen 2017. *Kjønn og «andre» kjønn. Et forslag til lesning: offentlige diskursers konsekvenser for u/muligheter i folks liv*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Folgerø, Tor og Tone Hellesund 2009. «Transseksualitet på norsk». I: Åse Røthing og Wencke Mühleisen (red.): *Norske seksualiteter*. Oslo: Cappelen.
- Gardiner, Judith Kegan 2012. «Female Masculinity and Phallic Women – Unruly Concepts», *Feminist Studies*, 38 (3): 597-624.
- Gherovici, Patricia 2010. *Please Select Your Gender. From the Invention of Hysteria to the Democratizing of Transgenderism*. New York, London: Routledge.
- Gherovici, Patricia 2017a. *Transgender Psychoanalysis. A Lacanian Perspective on Sexual Difference*. Abingdon, New York: Routledge.
- Gherovici, Patricia 2017b. «Depathologizing Trans: From Symptom to *Sinthome*», *TSQ, Transgender Studies Quarterly* 4 (3-4): 534-555. DOI: <https://doi.org/10.1215/23289252-4189956>
- Gustavsson, Malena 2013. «Beröringspraktiker i sexuella narrativ. Reflektioner kring et påbörjat fältarbete om sexuella känslor och njutning», *Tidsskrift for genusvetenskap* (4): 7-23.
- Halberstam, Jack 2018. *Trans* A Quick and Quirky Account of Gender Variability*. Oakland CA: University of California Press.
- hartline, france rose 2019a. «(Trans)gender outlaws?», *Tijdschrift voor Genderstudies* 21 (4): 361-380. DOI: <https://doi.org/10.5117/TVGN2018.4.005.HART>
- hartline, france rose 2019b. *The (trans)gender equality paradox. Challenging Norway's 2016 law on gender recognition*. Doktoravhandling, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Hollway, Wendy og Tony Jefferson 1997. «Eliciting Narrative Through the In-Depth Interview», *Qualitative Inquiry* 3 (1): 53-70. DOI: <https://doi.org/10.1177%2F107780049700300103>
- Hollway, Wendy og Tony Jefferson 2013. *Doing Qualitative Research Differently. A Psychosocial Approach*. 10. utgave. London, Thousand Oaks, New Dehli, Singapore: Sage.
- Jablonski, Nina G. 2006. *Skin: A Natural History*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Johannessen, Lars E.F., Tore W. Rafoss og Erik B. Rasmussen (2018): *Hvordan bruke teori?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Johansen, Hanne Marie 2019. *Skeive linjer i norsk historie*. Oslo: Samlaget.

- Kvarstein, Martine 2019. *Makt og motmakt i medisinsk kunnskap om trans**. Masteroppgave, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Lerfaldet, Hannah Christin 2019. *Seksualitet og transkjønn: relasjoner og kampen for anerkjennelse*. Masteroppgave, Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU.
- Lie, Anne Kveim og Ketil Slagstad 2018. «Diagnosens makt», *Tidsskriftet for den norske legeförening* 11. DOI: <https://doi.org/10.4045/tidsskr.18.0438>
- Meyerowitz, Joanne 2002. *How Sex Changed: A History of Transsexuality in the United States*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Moen, Vigdis og Ingvild Aune 2018. «Identity and self-understanding among transgender women in Norway», *Nordic Journal of Social Research* (9): 68-88. DOI: <https://doi.org/10.7577/njsr.2151>
- Monroe, Surya og Janneke van der Ros 2017. «Trans* and gender variant citizenship and the state in Norway», *Critical Social Policy* 38 (1): 57-78. DOI: <https://doi.org/10.1177/0261018317733084>
- Mulvey, Laura 1975. «Visual Pleasure and Narrative Cinema», *Screen*, 16 (3): 6-18. DOI: <https://doi.org/10.1093/screen/16.3.6>
- Nord, Iwo, Signe Bremer og Erika Alm 2016. «Cisnormativitet och feminism», *Tidsskrift for genusvetenskap* 37 (4): 3-13.
- Raun, Tobias 2014. «Trans as Contested Intelligibility. Interrogating how to Conduct Trans Analysis with Respectful Curiosity», *lambda Nordica* (1): 13-37.
- Rasmussen, Marit Vaula 2005. *Å gjøre kjønn: Performativitet og meningsskapning blant transkjønn og andre kjønn i Norge*. Masteroppgave, Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen.
- Riessman, Cathrine Kohler 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles, London: SAGE Publications.
- Salamon, Gayle 2010. *Assuming a Body: Transgender and Rhetorics of Materiality*. New York: Columbia University Press.
- Slagstad, Ketil 2018. «Ikke begge. Alle kjønn», *Tidsskrift for den norske legeförening* (19). DOI: <https://doi.org/10.4045/tidsskr.18.0888>
- Solheim, Jorun 1998. *Den åpne kroppen*. Oslo: Pax forlag.
- Stryker, Susan og Stephen Whittle (red.) 2006. *The Transgender Studies Reader*. New York, London: Routledge.
- Stryker, Susan 2008. «Dungeon Intimacies: The Poetics of Transsexual Sodomasochism», *Parallax* (14): 36-47. DOI: <https://doi.org/10.1080/13534640701781362>
- Stryker, Susan og Aren Z. Aizura 2013. *The Transgender Studies Reader 2*. New York, London: Routledge.
- Stryker, Susan 2017. *Transgender history. The roots of today's revolution. Revised edition*. New York: Seal Press.
- Svendsen, Stine H. Bang, Elisabeth Stubberud og Elise F. Djupedal 2018. «Skeive ungdommers identitetsarbeid. SKAM etter homotoleransen», *Tidsskrift for kjønnsforskning*, vol 42 (3): 162-183. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1890-7008-2018-03-03>
- van der Ros, Janneke 2013. *Alskens folk. Levekår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*. Likestillingscenteret.
- van der Ros, Janneke 2016. «Den norske staten og transpersoner; velferdsstatens og rettsstatens unnlatesessynder», *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift* (32): 264-289. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2016-03-03>
- Valentine, David 2003. «'I Went to Bed With My Own Kind Once'. The Erasure of Desire in the Name of Identity», *Language and Communication* vol 23 (2): 123-138. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(02\)00045-9](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(02)00045-9)
- Whittle, Stephen 2006. «Foreword». I: Susan Stryker og Stephen Whittle (red.): *The Transgender Studies Reader*. New York, London: Routledge.